A családi minták és a gazdasági mutatók kapcsolata régen és ma

A Social Trends Institute nemzetközi elemzése
Fordította és ezen összefoglalót készítette Len Adél
lenadel@gmail.com

Bevezetés

Jelen összefoglaló a *Social Trends Institute*[1] (Társadalmi Trendek Intézet) által 2011-ben kiadott „*The Sustainable Demographic Dividend: What Do Marriage and Fertility Have to Do with the Economy?"* (Fenntartható népesedés Mi a köze a házasságnak és a termékenységnek a gazdasághoz?) című nemzetközi kiadvány (Wilcox, 2011) alapján készült. A kiadvány, mely több neves intézmény[2] védnöksége alatt látott napvilágot, szemügyre veszi a házasság, az aktuális globális demográfiai helyzet és a gazdasági mutatók közti összefüggéseket. Az öt kontinens számos országára kiterjedő, és globális statisztikai adatokra is támaszkodó tanulmány tényeket sorakoztat fel a családi minták és a gazdasági mutatók között húzódó szoros kapcsolat igazolására.

A Social Trends Institue egy non-profit nemzetközi kutatóintézet. Barcelonában és New York-ban van egy-egy központja. Elsősorban olyan szervezeteknek nyújt intézményes és anyagi támogatást, amelyek sürgető társadalmi kérdéseket elemeznek. Főbb kutatási területei a család, a bioetika, a kultúra-életstílus és a közösségi-politikai kormányzás. Az e témákban végzett tanulmányai és vitaanyagai arra hívják fel a figyelmet, hogy itt beavatkozásra van szükség, és fontos lenne a politikai szereplők elköteleződése a családdal kapcsolatos társadalmi problémák megoldására.

Az a 2010-ben Barcelonában megtartott szakmai találkozó, amelynek következtetéseit az Intézet a fent említett kiadványban hozta nyilvánosságra, legfőbb céljául tűzte ki, hogy mélyrehatóan foglalkozzon a házasságnak és a termékenységnek a gazdasági fejlődésre és a jóléti állami struktúrák fenntarthatóságára vonatkozó szerepével.

A találkozó következtetéseit összefoglaló kiadvány (Wilcox, 2011) bemutat számos nemzetközi termékenységi, házasságkötési, válási, együttélési és gyermekéhezési statisztikát, valamint elemzi ezek gazdasági mutatókkal való összefüggését, és olyan javaslatokkal áll elő, amelyek javasolhatók a családpolitika és a vállalati politika részéről is. Kiemeli például azt, hogy a házasságból született és a házasságon alapuló családban felnőtt gyermekeknek nagyobb esélyük van stabil személyiséggé válniuk - ami egyben nagymértékű gazdasági előnnyel is jár a társadalom számára - mint a házasságon kívül született gyermekeknek. A házas férfiak és nők jobban és többet dolgoznak, mint az egyedülállók. A modern gazdaság fontos szektorai - a háztartási termékek gyártóitól az élelmezésen át a biztosító társaságokig -

[1] Social Trends Institute - http://www.socialtrendsinstitute.org/
[2] National Marriage Project (United States), Institute of Marriage and Family (Canada), Universidad de Los Andes (Chile), University of Asia and the Pacific (Philippines), Universitat Internacional de Catalunya (Spain), Universidad de La Sabana (Colombia), Universidad de Piura (Peru).

nagyobb jövedelmet érnek el, ha családokkal, házasokkal kötnek üzletet, mint ha ugyanezt egyedülállókkal tennék.

A kiadvány a következő négy tanulmányt tartalmazza:

Az első tanulmányt W. Bradford Wilcox (a Virginiai Egyetem National Marriage Project vezetője) és Carlos Cavallé (a Navarrai Egyetem IESE Business School emeritus vezetője) szerkesztik; címe: Fenntartható népesedés (The Sustainable Demographic Dividend). Ebben összefoglalják a családi stabilitás és a gazdaság szoros összefüggésének legfontosabb elemeit.

A második tanulmány, "Az üres bölcső tanulmány (The Empty Cradle Report) foglalkozik a családi struktúrák változásával, valamint ennek társadalmi hatásaival, amelyet az alábbiakban részletesen fogunk ismertetni.

A harmadik tanulmány Bradfod Wilcox és Kathryn Sharpe (Virginiai Egyetem Darden School of Business tanárai) nevéhez fűződik és a családi, valamint a fogyasztói típusú költekezéssel és ennek társadalmi hatásaival foglalkozik. Címe: Házasság és babakocsi (Marriage and the Baby Carriage).

A kiadvány negyedik, és egyben utolsó, tanulmányának címe „Nemzetközi családi mutatók" (International Family Indicators). A nemzetközi családi szokásokat, a gyermekek szokásait, a családi kultúrát és a családi jólét feltételeit elemezi és összehasonlítja az egyes földrészek és országok vonatkozó adatait is. E rész szerzője Laurie DeRose (a Maryland Egyetem, Maryland Population Research Center, tanára).

A kiadvány egyes írásai különböző szempontokból ugyan, de párhuzamot vonnak és összefüggést keresnek a modern gazdaság felívelő és leszálló ágai, valamint az alapvető családi minták közt, bizonyítva, hogy a hosszú távú gazdasági felemelkedésben fontos szerepet játszik a házasságon alapuló család és a termékenység értékének megbecsülése. Hogy miért? Összegezve azért, mert a házasságon alapuló családból származó gyermekek emberi és társadalmi tőkévé, hatékonyabb, stabilabb, bölcsebb munkaerővé nőnek. Ezért a szerzők azt a következtetést vonják le, hogy azon társadalmaknak, amelyek a hosszú távú gazdasági növekedést tűzik ki célul, el kell érniük és meg kell tartaniuk az egy nőre jutó legalább két gyermek arányt. Az elemzés megoldásokat is javasol, természetesen annak tudatában, hogy nincs egyetlen tökéletes megoldás, hiszen csak több fontos tényező együttes hatását figyelembe véve válhat lehetségessé olyan javaslatok kidolgozása, amelyek megállíthatják és megfordíthatják a családdal kapcsolatos és az egész társadalmat érintő negatív folyamatokat.. Ilyen tényezők például a kulturális és társadalmi életet befolyásoló családbarát reklámok, az oktatási és nevelési kampányok, a folyamatos képzés előmozdítása, egészségügyi programok, a házasság és a felelős szülői magatartás politikai és társadalmi megbecsülése és támogatása, valamint a házasságon alapuló család példaképül állítása.

"Az üres bölcső tanulmány

A „The Empty Cradle Report" szerzői[3]: Phillip Longman, Paul Corcuera, Laurie DeRose, Marga Gonzalvo Cirac Andres Salazar, Claudia Tarud Aravena és Antonio Torralba

[3] Phillip Longman: New America Foundation kutatója, Washington D.C; Paul Corcuera: Universidad de Piura Családtudományi Intézetének kutatóprofesszora, Peru; Laurie DeRose: PhD, University of Maryland, Maryland Population Research Center kutató asszisztens professzora; Marga Gonzalvo Cirac: PhD, Universitat Internacional de Catalunya, Családtudományi Intézetének kutatóprofesszora; Andres Salazar: Universidad de la Sabana, Családtudományi Intézetének kutatóprofesszora, Kolumbia; Claudia Tarud Aravena: University of the Andes, Családtudományi Intézetének vezetője, Chile és Antonio Torralba: University of Asia and the Pacific, fülöp-szigeteki professzor.

Az üres bülcső tanulmány a 2010-ben Barcelonában tartott szakmai konferencián (Experts Meeting 2010) elhangzottak alapján készült. A továbbiakban e tanulmány magyar nyelvű összefoglalására kerül sor.

Ma, talán először a történelemben, nyitott kérdésként állunk szembe a családnak, mint az emberiség legrégibb intézményének fenntarthatóságával. Gyorsan öregedő társadalmakról és fogyó népességről olvasunk, beszélünk és magunk is tapasztaljuk, hogy kevés gyermeknek adatik meg, hogy testvérei szülessenek, vagy, hogy mindkét szülőjével éljen egy családban. Csaknem minden európai, kelet-ázsiai és a legtöbb amerikai államban - Kanadától a Chilei Köztársaságig - a születési arány több mint 21%-al csökkent a fajfenntarthatósági szint (2.1 gyerek/nő) alá. Ennek megfelelően a 0 és 14 év közötti gyermekek száma 60,6 millióval kevesebb a fejlett országokban ma, mint 1965-ben (United Nations, 2011).

Az egy nőre jutó születések száma számos országban egy generáció alatt hat vagy ennél többről, kettőnél kevesebbre csökkent, még a nem nyugati civilizációjú országokban is, mint például Libanon, Tunézia, Kuba, Thaiföld, Kína, Taiwan és Dél-Kórea (United Nations, 2011). Ennek ellenére a föld népessége még mindig növekszik, becslések szerint akár a 10 milliárdot is elérheti 90 éven belül (United Nations, 2011). Ez a növekedés azonban minden eddigitől különböző, ugyanis az idősödő nemzedék számbeli növekedésével állunk szemben. Az Egyesült Nemzetek legutóbbi adatai szerint (United Nations, 2011) 40 év múlva a népesség növekedésének 53%-át a 60 év fölöttiek teszik ki, míg csak 7% lesz a 30 év alattiak számának növekedése.

Az ilyen méretű radikális változások hátterében fontos szerepet játszanak - állítják a szerzők- a gyermekek felnövekedésének körülményei. Így például nem mindegy, hogy két vagy egyszülős családban nő-e fel egy gyerek, van-e testvére vagy nincs, milyen a tágabb családdal való viszonya stb.

Időrendi sorrendben először a válások száma és a házasságon kívül született gyermekek száma növekedett, majd a házasságok számának csökkenésével csökkent a születések száma is. Továbbá csökkent a száma a kétszülős (apa, anya) családban felnőtt gyermekeknek is. Európában, Észak- és Dél-Amerikában a házasságon kívüli születések száma 40%-a az összszületések számának. Bár ezen belül nagy az együttélő, de nem házas pároknak a száma, e családok általánosságban véve sokkal kevésbé stabilak, mint a házasságon alapulók. A nem házasságon alapuló családokban, illetve az egyszülős családokban a gyermekek sokkal inkább ki vannak téve az intézményes gyermeknevelésnek, mint a házasságot kötött szülők gyermekei.

Nézzünk egy Egyesült Államokbeli példát: a gyermekek 41%-a születik házasságon kívül, ezeknek fele együttélő partnerek gyermekeként, másik fele egyedülálló anyák gyermekeként (Kennedy, 2008) születik. Egy 2006-os tanulmány szerint (Cavanaugh, 2006) a házas szülők gyermekeinek 17%-a, az egyedülálló anyák gyermekeinek 53%-a és az együttélő párok gyermekeinek 63%-a volt már életének első hat évében valamilyen személyiségi instabilitásra okot adó tapasztalata.

Érdekes az a Svédországi adat (Kennedy, 2010), amely szerint az együttélő párok gyerekei 75%-al nagyobb arányban voltak szüleik szakításának szemtanúi 15 éves koruk előtt, mint azok a gyerekek, akik házasságban születtek.

Széles irodalma van azoknak a szociológiai felméréseknek, amelyek azt bizonyítják, hogy az egészséges, házasságon alapuló, stabil családokban felnőtt gyerekek köréből sokkal kisebb mértékben kerülnek ki bűnözők, depresszióban, függőségben szenvedő felnőttek, mint akkor, ha a családi háttér kedvezőtlen. Paul Amato szociológus tanulmánya szerint (Amato, 2005;

Charles, 2007; Marquardt, 2010), ha az Egyesült Államokban a családok stabilitása ma az 1960-as évekbeli szinten lenne, akkor 750 000-rel kevesebb lenne az évismétlő diákok száma, 1,2 millióval lenne kevesebb az éves iskolai elbocsátások száma, 500 000-rel kevesebb lenne az éves fiatalkorú bűnözési esetek száma, 600 000-rel kevesebb lenne a terápiára szoruló gyermek és évente 70 000-rel kevesebb lenne az öngyilkosságok száma.

Aggodalomra ad okot nemcsak a gyermekek számának folyamatos csökkenése, hanem a születő gyermekek családi életének minősége is. A fenntartható családi fejlődés nemcsak szaporulatot, hanem a következő generáció felelősségteljes felnevelését is jelenti. Ez akkor a leghatékonyabb, ha a családok házasságokon alapulnak.

Melyek lehetnek - különösen gazdasági szempontból - azok az okok, amelyek miatt a mai társadalom kevésbé becsüli meg a házasság intézményét, illetve a termékenységet?

Az Üres bölcső tanulmány szerzői szerint az okok közül a legfontosabb az elvárosiasodás. Amíg 1950-ben a világ lakosságának csak 29%-a élt városi környezetben (United Nations, 2010), addig mára ez az arány több, mint 50%.

Ez a tendencia befolyással van a születésekre. A városlakóknak, függetlenül attól, hogy szegényebb vagy gazdagabb réteghez tartoznak, a gyermekvállalással járó anyagi teher kihívást jelent. Ez a falusi környezetben másképpen volt, a gyermekek munkája, a ház körüli teendők elvégzése, az állatok legeltetése stb. segítséget jelentett a család számára. Ma már a falusi környezetben termelt táplálék fogyasztását, az öltözködést stb. felváltotta az üzletben vásárolt termékek fogyasztása, amely nem vonja be a gyermekeket a család anyagi forrásainak megteremtésébe, viszont nagy anyagi költséget ró a családra. A családfenntartók munkahelyi instabilitása szintén nagy szerepet játszik a gyermekek vállalásának visszaszorulásában. Ugyancsak az okok közt sorolják fel a tanulmányi időszak, diplomaszerzés utáni elhelyezkedési nehézségeket is, amelyek a családalapítás rovására válnak. Városi környezetben a továbbtanulási kényszer szintén a termékenység hátrányára írható. A diplomaszerzés a modern társadalmakban elengedhetetlen feltétele az életnek, így sok fiatal biológiai termékenységének csökkenése már elkezdődik, miközben még nem fejezte be tanulmányait. Még ha sikerül is a családalapítás a tanulmányi időszak közben, a család anyagi forrásainak szűkössége ebben az időszakban sok gondot ró a fiatal családokra. Az irány tehát az, hogy gyermek nélküli családok jönnek létre vagy olyan családok, ahol a gyermekek száma erősen korlátozott. Az idősödő szülők már nem a gyermekeikre számítanak, hanem a saját megtakarításaik és nyugdíjaikból kifizetett, de tulajdonképpen a munkaképes generáció által fenntartott otthonokra.

A kultúra szerepe

A jó és kényelmes élet, mint életcél, a vallási szokások és az egyházi tanítások figyelembe nem vétele szintén a gyermekvállalás rovására vált. Nyugat-Európában, valamint a Skandináv államokban az individualizmus már az 1960-as évektől kezdődően jelentős teret nyert. Ezzel egyidőben a válás, a fogamzásgátlás, a szexualitás megítélése erős változáson ment keresztül, ez persze a házasságok számának csökkenésével és a gyermekvállalás súlyos visszaesésével járt együtt. Eric Kaufman kutatása szerint (Kaufman, 2010) Franciaországban például 0,5-tel nagyobb gyerekszám jut a vallásukat gyakorló fehér nőkre, mint a nem vallásosakra. Spanyolországban a gyakorló katolikusoknak nemcsak több gyerekük van, de házasságot is kötnek, stabilabb a családjaik anyagi helyzete és a gyermekek nevelése, taníttatása is biztosabb. A szerzők által elvégzett Afrikára, Óceániára, Amerikára, Európára és Közel-

Keletre kiterjedő kutatásoknak hasonló eredményük volt, átlagosan a vallásos nőkre 0,5-tel több gyermek jut, mint a vallást nem gyakorlókra.

Egy másik, nagymértékű befolyással bíró tényező a televízió és a média egyéb eszközei. A világ még legeldugottabb részében is, ahová a televízió beférkőzik, a termékenység azonnal lecsökken. Ebben része van a modern női ideálnak, amely a médián keresztül éri el a nőket. A televízió manipulatív szerepe független, hatalommal, gazdagsággal rendelkező nőiséget hirdet, ahol az anyaság csak sokadrendű kérdéssé degradálódik. Szerepe van ebben úgy a latin-amerikai sorozatfilmeknek, mint a hollywoodi és európai szabadságot, de leginkább kényelmet és az úgynevezett magas színvonalú életmódot bemutató műsoroknak.

A nemzetközi demográfiai mutatók gazdasági következményei

Nem nehéz belátni, hogy a mai gazdag társadalmak esetében a világ népességének növekedése gazdasági növekedéssel járt. A nagyobb lélekszám nagyobb munkaerőt, a piacnak pedig nagyobb fogyasztást jelentett. A népesedés a fejlesztések és a találmányok növekedésének is kedvezett: szükség volt hatékonyabb élelmezési és energiaforrásokat érintő technológiák kifejlesztésére. A nagy demográfiai robbanás lelassulásával azonban az aktív munkaerőszám csökkent. 1990 és 2010 között a 15-64 éves korosztály létszáma az előző népességnövekedés következtében 40%-kal nőtt, de ma már biztosak lehetünk abban, hogy ez a magas növekedési ráta nem fog egyszer sem megismétlődni az elkövetkező évtizedekben. Sőt, Európában és Kelet-Ázsiában a munkaképes lakosság száma csökkenni fog. Még ha Európa a következő két évtizedben 20 millió emigránst fogad is be, akkor is a nyugat-európai munkaképes lakosság száma 4%-kal csökken majd. Ezzel párhuzamosan a 65 év feletti népesség 40%-al nőni fog (Eberstadt, 2011). A nők foglalkoztatottságának növelése kevesebb gyermek vállalását és a nyugdíjas korú népesség növelését eredményezi. A nyugdíjkorhatár felemelése valamelyest enyhíthetné a problémát, azonban a következő évtizedek ’60-as generációja közel sem lesz olyan munkabíró, mint a mai. Ennek oka a mai, fiatal és középkorú népesség - azaz a következő évtizedek idősebb generációja - átlagos egészségi állapotának, különösen az elhízás és számos krónikus betegség miatt bekövetkezett, romlása. Ezek az egészségtelen életmód és az egészségtelen élelmezés következményei.

Egyes ázsiai országokban, mint például Kína, a termékenység korlátozásának első szakasza olyan következményekkel járt, amely magával hozta a gazdasági jólét felé való haladást; de ennek az árát később meg kellett fizetni. Csökkent ugyanis az eltartottak száma, de ez csak rövid ideig volt így, hamarosan számolni kellett a munkaképes népesség számának csökkenésével is. Ez történt Japánban is 1960 és 1990 között és Kína is erre az útra fog lépni a következő 40 évben. Kínában már a 4-2-1 társadalomról beszélnek, ahol egy gyermeknek két szülőről és négy nagyszülőről kell gondoskodnia.

A házasságkötések számának csökkenése szintén rontja a munkaerő minőségét, amelynek megint csak negatív hatása van a gazdaságra.

A jólét lehetősége egy elöregedett társadalomban

Amíg a népesedés növekedőben van, addig nem okoz problémát az idős generációra való kellő gazdasági ráfordítás. Azonban, ha a népesedés stagnál vagy csökken, miközben az idősek száma nő, akkor a munkabíró népesség nem lesz képes ennek a ráfordításnak a megteremtésére. Sok európai államban már megtörtént a nyugdíjak mértékének drasztikus szabályozása, az Egyesült Államok is hasonló intézkedések elébe néz.

Megfelelő családpolitika egy öregedő társadalomban

Az Üres bölcső tanulmány szerzői az alábbi tíz javaslattal állnak elő:

1. Családi vállalkozások támogatása

Amíg az 1980-as évekig a családi gazdálkodások és vállalatok fontos helyet töltöttek be a nemzeti gazdaságokban, ma szinte nem is számolhatunk be növekedésről ezen a téren. Sőt, a családi vállalkozások helyét a hatalmas ipari és kereskedelmi cégek vették át; például gyakorlatilag eltűntek a halászok és a pékek. Szükség van tehát olyan, a szupermarketeket korlátozó intézkedésekre, amelyek megállíthatják a piac egyes szektorainak a monopolizálódását és helyet teremtenek a családi vállalkozásoknak, amelyek a családok anyagi stabilitását teremthetik meg. Jó kezdet lehetne például a családi vállalkozások adóterheinek csökkentése.

2. A fiatal párok anyagi stabilitásának növelése

A fiatal párok, akik családalapításon gondolkodnak, ma nagyobb kockázatvállalással néznek szembe, mint szüleik. Európában sok fiatal felnőtt azon találja magát, hogy egyik rövidtávú állásszerződést a másik után írja alá, amely nem elégséges feltétel egy család eltartásához. Ugyanakkor e munkaszerződések versengő légköre és a nagyváros, szó szerint nem ad teret a gyermekeknek. Úgy tűnik, ez a tendencia saját magától nem fog megváltozni, ezért közbe kell lépni, és biztosítani kell a fiatalok munkaképessége és terhelhetősége szerinti egészséges életmód lehetőségét. Ezenkívül fel kell venni a harcot a munkanélküliséggel és stabil munkahelyek kialakítását kell szorgalmazni. Vagyis hadat kell üzenni a globalizált munkaerőpiacnak, az offshore munkaadóknak és a családokra nézve előnytelen kereskedelmi megállapodásoknak.

3. A magas képzettség és a családalapítás közötti feszültség enyhítése

Egy nő képzettsége előrevetíti leendő gyermekeinek számát. Amerikában egy 40-44 év közötti képzett nőre 1,6, míg az érettségivel nem rendelkezőkre 2,4 gyermek jut. 21,5%-a a magasan képzett nőknek gyermektelen marad, míg a nem érettségizettek körében ez csak 15%. E számok mutatják az egyéni prioritásokat. Ugyanakkor azt is jelzik, hogy nagy nehézségekkel kell szembenézniük azoknak a fiataloknak, akik gyereket szeretnének vállalni tanulmányaik mellett. Az a nő például, aki gyermekvállalás céljából 20 évesen meg akarja szakítani tanulmányait és 30 évesen szeretné azt folytatni, a mai tanulmányi rendszerben nagy hátrányra tesz szert ez idő alatt. Ezért a felsőoktatási intézményeknek, valamint a munkaadóknak jelentős szerepük lehet abban, hogy megváltoztassák a diszkrimináció ilyen mintáit.

4. Élhető, családbarát közösségek kialakítása

Világszerte a drága háztartások kialakítása összefüggésben van az alacsony gyermekszületési rátával. Ez főképpen Japánban, Dél-Koreában, Európában és a tengerparti Kínában van így. Az Egyesült Államokban viszonylag megfizethető a háztartás, a közoktatás színvonalának csökkenése viszont arra készteti a családokat, hogy gazdagabb kerületekbe költözzenek, vagy sok pénzt költsenek gyermekeik otthoni magántaníttatására. Ez a

gyermekek számának korlátozásához vezet. A külvárosokat és kisebb falvakat tehát ismét családbaráttá kell tenni, hogy elkerülhető legyen a költözködés, a hosszú utazással járó taníttatás, vagy a magántaníttatás szükségessége. Ezt persze kijelenteni sokkal könnyebb, mint megvalósítani. Mégis létszükséglet ilyen, a család szükségleteit figyelembe vevő, reformok véghezvitele.

5. A nők munka-család ideáljának megbecsülése

Az anyaság-karrier mérlegelésében a nők nagyobb százalékban voksolnak az anyaság, mint a karrier mellett. Az Egyesült Államokban a házasságot kötött nők 1/5-e akar teljes munkaidőben dolgozni, fele részmunkaidős munkát szeretne és 1/3-a szeretne otthon maradni a gyermeknevelés időszakában. Általában a fejlett országok körében a nők 20%-a részesíti előnyben a családközpontú életet, 60%-a a gyermeknevelést és a karriert kombinálná, és csak 20%-a teszi első helyre a karriert. Sajnos a kormányok családpolitikája legtöbbször figyelmen kívül hagyja a nők preferenciáinak ezen eloszlását. Legtöbbször súlyponteltolódás van a dolgozó anyák javára és nem kapnak figyelmet, az idejüket gyermekeik nevelésének szentelő anyák. A születések számának növekedését elérni akaró politika viszont addig nem lesz hatékony, amíg a karriert preferáló nőket továbbra is előnyben részesíti. Catherine Hakim (Hakim, 2010) szociológus kutatása szerint mindehhez még hozzátehetjük azt is, hogy a két-kereső típusú családokban érvényesül a legkevésbé a női és férfi életstílus különbözőségének elismerése.

6. A házasság és a felelős szülői mivolt támogatása

Vannak határai annak, amit egy kormány a házasság intézményének előrelendítésében tenni tud. Azonban mindenképpen figyelnie kell arra, hogy ne büntesse a házasokat: vagyis támogassa azon kezdeményezéseket, amelyek a köznevelésben a házasság előnyeit és az egyszülős család hátrányait tanítják. Ez nem kevésbé feladata egy kormánynak, mint az, hogy reklámozza a dohányzás hátrányait vagy a gyermekülés előnyeit. Ugyanis jó néhány törvény akaratlanul is hátrányos helyzetbe juttatja a családot. A kormányoknak oda kellene figyelniük a család, a droghasználat, a dohányzás, a szexuális magatartás témakörében finanszírozott ismeretterjesztő vagy reklámkampányok hatékonyságára. Az ilyen, magas színvonalú akcióknak bizonyítottan pozitív hatásuk van, azonban a befektetett ráfordítás sokszor csak szerényen vagy középszerűen térül meg a nem szakszerű tervezés és megvalósítás miatt. Ugyanakkor például a házasságon kívül született gyermekekre fordítandó szociális juttatások sokkal többe kerülnek az államnak és a társadalomnak, mint azon intézkedések, amelyekkel ezek számát csökkenteni lehetne. Támogatni kellene ugyanakkor a hatékony és előremutató vitákat ezekben a kérdéskörökben.

7. A takarékosság ösztönzése

A fejlett és egyre inkább a fejlődő országokban is, a fiatal felnőttek soha nem tapasztalt mértékben adósodtak el. A diákhitelnek köszönhetően egy felsőoktatási intézmény diákja az Amerikai Egyesült Államokban 2009-ben 24 ezer dollárral tartozott, amely 6%-os növekedést jelent 2003-hoz viszonyítva (Project on Student Debt 2010). Ehhez hozzáadódnak a fiatal házasok hitelkártya tartozásai. Ez pedig természetes korlátja a termékenységnek.

Jobb fogyasztói - finanszírozási - biztosítási törvényeket kellene hozni, korlátozni az uzsorás kölcsönöket, átlátható, egyszerű, tervezhető pénzintézeti szabályozással előmozdítani

a takarékossági erkölcsöt, amely mára nemcsak új generációs szükséglet, hanem az egészség megőrzéséhez és a termékenységhez is hozzájárul.

8. A jóléti állam finanszírozásának az öregedő társadalomhoz történő igazítása

A modern társadalmakban a családok, a szülők csak ritkán kapnak azért juttatást, hogy felnevelik a következő generációt. Ezért például az olyan családpolitika, amely az adó mértékét a gyermekek számával arányosan csökkenti, nagymértékben segítené a gyermekvállalást.

9. A kultúra megtisztítása

A televízió és más globális média-eszközök, ahogyan ezt látjuk, nagy szerepet töltenek be a születések, illetve a házasságkötések számának befolyásolásában. A hollywoodi érzelgős filmektől a szexualitást népszerűsítőkig, az agressziót propagáló internetjátékoktól az internetes pornográfiáig sok minden, ami a családi élet ellen dolgozik, elérhető távolságba került a fiatalok számára. Bizonyos mértékben elvárható, hogy ezek a kulturális torzulások saját magukat javítsák ki, de ehhez azoknak is hozzá kellene járulniuk, akik kezükben tartják a kultúra fölötti hatalmat, mert erős családok nélkül nem garantált a jövő.

10. A vallás, mint életet védő erő, szerepének tiszteletben tartása

Európában, Amerikában, Izraelben és Közel-Keleten erős összefüggés fedezhető fel az ortodox kereszténységhez, az iszlámhoz vagy a zsidó valláshoz való csatlakozás és a nagy, stabil családok száma között. Ennek elismeréseképpen a kormányoknak nem üldözniük, hanem támogatniuk kellene a vallási nézőpontok kifejezésének lehetőségét, amely elősegítené a hagyományos, vallásos nagy családok létrejöttét. A vallás és a hit reményt hordoz és remény nélkül nincs jövő.

Következtetés

A szerzők állítása szerint e tíz javaslat egyike sem tökéletes a XXI. századi demográfiai problémák teljes megoldásra; mégis olyan filozófiai megközelítést adnak, amely elengedhetetlen az ép, egészséges, gazdaságilag is stabil családok szerepének felismerésében és az emberi, szociális, gazdasági fenntarthatóság megteremtésében a mára már sajnálatos módon elöregedőben lévő társadalmakban.

Irodalomjegyzék

Amato P. R. (2005) The Impact of Family Formation Change on the Cognitive, Social, and Emotional Well-being of the Next Generation. *Future of Children* 15, 75–96.

Cavanaugh S. E. and Huston A. C. (2006) Family Instability and Children's Early Problem Behavior. *Social Forces* 85, 551–581.

Charles C., Roscigno V. and Torres K. (2007) Racial Inequality and College Attendance: The Mediating Role of Parental Investments. *Social Science Research 36,* 329–352.

Hakim C. (2010) What Do Women Really Want? Designing Family Policies for All Women. Presented at Social Trends Institute experts meeting, "Whither the Child?" Barcelona, Spain, March 2010).

Kaufman E. (2010) Sacralization by Stealth? The Religious Consequences of Low Fertility in Europe. Presented at Social Trends Institute experts meeting, "Whither the Child?" Barcelona, Spain, March 2010.

Kennedy S. and Bumpass L. (2008) Cohabitation and Children's Living Arrangements: New Estimates from the United States. *Demographic Research* 19, 1663–1692.

Kennedy S. and Thomson E. (2010) Children's Experiences of Family Disruption in Sweden: Differentials by Parent Education Over Three Decades. *Demographic Research* 23, 479–508.

Marquardt E. (2010) Gift or Commodity: How Ought We to Think About Children? Presented at Social Trends Institute experts meeting, "Whither the Child?" Barcelona, Spain, March 2010.

Project on Student Debt 2010: *Student Debt and the Class of 2009*. Oakland, CA: Project on Student Debt, 2010: http://projectonstudentdebt.org/files/pub/classof2009.pdf.

United Nations (2010): Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *World Population Prospects: The 2008 Revision and World Urbanization Prospects. The 2009 Revision* (New York: United Nations, 2010).

United Nations (2011): Population Division of the Department of Economic and Social Affairs of the United Nations Secretariat, *World Population Prospects: The 2010 Revision* (New York: United Nations, 2011).

Wilcox B. W. (ed) (2011) The Sustainable Demographic Dividend: What Do Marriage and Fertility Have to Do with the Economy? New York, 2011, http://sustaindemographicdividend.org/.